

АРДАК

№15 (897) 16 сәуір 2021 жыл

Республикалық қоғамдық-саяси апталық газет

ARDAK.KZ
АҚПАРАТТЫҚ ПОРТАЛЫ

Айрықша ақпараттарыңыз болса
«Ватсан» арқылы тәуліктің кез-келген
уақытында мына байланыс телефоны
арқылы жолдай аласыздар:
8 (778) 115-15-25
Эл.пошта: ardak.gazeta@mail.ru

ЖАЗЫЛУ ИНДЕКСІ: 65475

да тендересі жоқ деп бағаланған Түркістандағы «Керуен сарайы» саясаттанушының сынныңа ұшырады.

«Түркістандағы «Керуен Сарайы» жобасын салу үшін 87 миллиард теңге жұмсалды. Еле-стете аласыз ба? Онын долларға шаққандағы құны – 200 млн. Daily

videожазбаларға қарағанда, Түркістандағы кешенге көп қаражат жұмсалғаны көрінбейді. Мұның «артында» кім тұр деген сұрақ туындаиды. Бұл стратегиялық нысан саналады. Мен Елбасы үшін ғана қасиетті жер дер едім. Шенеунік мырзалар, жаңа нысандың қасиетті ештеңесі жоқ.

айналасында көптеген өндіріс орнын салып, мындаған жаңа жұмыс орнын ашуға мүмкіндік болды. Біз не істедік? Оңтүстік Қазақстан облысында жұмыссыз адам жоқ па? Бұл құр мақтан мен әдемі ғимараттар ғана», – деп жазды ол.

Еске сала кетейік, «Керуен сарай» туристік

САЯСАТТАНУШЫ 87 МИЛЛИАРД ТЕҢГЕГЕ ТҮРКІСТАНДА САЛЫНГАН «КЕРУЕН САРАЙЫН» ЫСЫРАПШЫЛДЫҚ ДЕП АТАДЫ

Қазақстандық саясаттанушы, танымал кәсіпкер Санжар Бокаев Түркістанда салынған «Керуен сарайына» жұмсалған қаржыны ысырапшылдық деп атады. «Қасиетті ештеңесі жоқ» деген ол жоба құрылышына кеткен қаржының орнына бірнеше ондіріс орнын ашып, халықты жұмыспен қамтуға болтынын жазды.

Орталық Азия-

Mail-дің мәліметінше, АҚШ-тағы ең қымбат үй 137 миллион долларға сатылған. Біз одан асып түсіп, 200 миллион долларға сарай салдық. Мүмкін бірі алтыннан жасалған шығар», – дейді Санжар Бокаев Facebook парапашасына қалдырған жазбада.

Саясаттанушы ойын томендеңідей түсіндіреді. «Біріншіден, фотосуреттер мен

Екіншіден, 87 миллиард теңге – көп ақша. Осы ақшага Алматыдағы жылу электр станциясын газға ауыстыруға немесе елдегі барлық шағын және орта бизнеске колдана көрсетуге, қымбат операцияға мұқтаж болып жүрген қазақстандық балалардың емдеу ақысын төлеу үшін пайдалануға болар еді.

Үшіншіден, 200 миллион долларға Түркістан

кешені – Түркістандағы керемет нысандардың бірі саналады. Аумағы 188 гектар жерді алып жатқан ерекше қалашықтың ішінде бес жұлдызыда қонақ үйлер, су бетіндегі театр, амфитеатр, кинотеатр, балалардың ойын алаңы, сауда орындары мен мейрамханалар орналасқан.

arasha.kz

ОРИНБАСАРЫ: Былтыр пандемия кезінде ешқандай мектеп, окуорындары жұмыс жасаған жоқ. Окуышылар мектепте болған жоқ, ешқандай лагерлер жұмыс жасаған жоқ сәйкесінше оларға ыстық тамақ та камтамасыз етілген жоқ. Яғни осы аралықта бюджет қаржатын осы негіздегер кетті деген негізбен қаржат жымкырылған.

«300 МЛН. ТЕҢГЕ ЖЫМҚЫРҒАН»: ҚЫЗЫЛОРДАДА АУДАНДЫҚ БІЛІМ БӨЛІМІНІҢ БАСШЫСЫ

ҚАМАУҒА АЛЫНДЫ

Атқамінерлер аса ірі мөлшерде бюджет қаржысын жымкырыдь деп күдікесі ілгіп отыр

Қызылорда облысы Шиел аудандық білім бөлімінің басшысы мен екі қызметкері қамауға алынды astanatv.kz

Бұл туралы аймақтағы сыйбайлас жемқорлықпен күрес мамандары айты. Атқамінерлер аса ірі мөлшерде бюджет қаржысын жымкырыдь деп күдікесі ілгіп отыр. Қазіргі таңда 300 млн. теңgedен астам ақшалардың кайда кеткендігін анықтау мақсатында тергеу жұмыстары жүргізілді. Шиел аудандық білім бөлімінің басшысы, онын есепшісі, сектор менгерушісі камауға алынған.

Былтырғы жылдың корытындысын тексеру барысында, бюджеттің 300 млн. теңgedен астам қаржатының ізі табылмады. Құзырлы орындардың мәліметінше, күдіктілер ол қаржыны оқушылардың жаздық демалысы мен ыстық тамағына жұмсалды деп атталуға тырыскан.

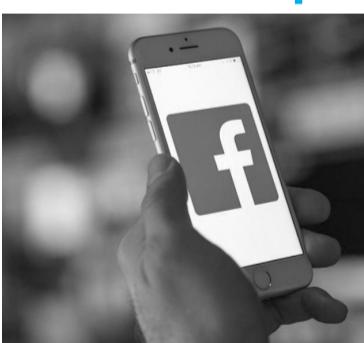
Руслан ЯГМУСОВ,
ҚЫЗЫЛОРДА ОБЛЫСТЫҚ
СЫБАЙЛАС ЖЕМҚОРЛЫҚА
КАРСЫ ІС-КИМІЛ
ДЕПАРТАМЕНТІ БАСШЫСЫНЫҢ

Облыстық білім боліміндегілердің айтудың атаптап қаржының жетіспей жатқанын басы дауға қалған білім басшысы айтқан, дабыл да қаққан. Құзырлы орындардан мән-жайды аныктап беруге арыз жазған да өзі екен. Бірақ кейін өзі де күдікесі ілгіп. «Ал бөлінген қаржының максатты жұмсалуын аудан әкімдігі қадағалауды тиіс еді» дейді мүндағылар.

Ернат АЛПЫСБАЕВ,
ҚЫЗЫЛОРДА ОБЛЫСЫ БІЛІМ
БАСҚАРМАСЫНЫҢ БӨЛІМ
БАСШЫСЫ: Бұл бұзушылықтар отекен қаржының 2020 жылдық бюджетті есебінен жүргізілген. Айта кететін нәрсе, 2020 жылы барлық білім болімдері және саланың қаржыландырылуы жергілікті әкімдіктердің құзіртінде болды. Яғни қаржыландыру, шаруашылық қызметіне аудан әкімдіктері жаупаты болады.

Шиел аудандың әкімдігі болса, облыстық білім басқармасына сілтеп отыр. Алайда, рееси сұхбат беруден бас тартты. Құмға сінген судай жоғалған 300 млн. теңgedен астам қаржының, кайда кеткенін енді сот анықтамак.

ҚАЗАҚСТАНДЫҚТАР ӨЗІ ТУРАЛЫ АҚПАРАТ ТАРАТҚАНДАРДЫ ЖАУАПҚА ТАРТА АЛАДЫ

Қазақстандықтардың жеке бас деректері заң жүзінде қатаң қорғалатын болды. Ол үшін ариайы дербес деректердің корғау сервисі енгізілмек. Кез келген Қазақстан азаматы өзі туралы заңды таратағынан ақпарат үшін мемлекеттік немесе өзге органды жаупактершілікке тарта алады. Ел азаматтарының дербес деректері заң жүзінде қатаң қорғалады.

«Бұл өзгерістің журналистерге еш катысы жоқ. Өйткені олар «БАҚ туралы заңға» сәйкес жұмыс істейді. Сәйкесінше, олар деректердің қолдана алады. Ал басқа мемлекеттік органдар, соның ішінде құқық қорғау органдары азаматтың келісімінсіз оның жеке деректерін пайдалана алмайды», – деді

ҚР ЦДИАӘМ Ақпараттық қауіпсіздік комитетінің төрағасы Руслан Абдиаликов.

Бұл туралы «31» арнаның «Информбюро» бағдарламасында айтылды.

Ақпараттық қауіпсіздік мамандарының айтудың Қазақстандағы банктер мен электронды үкіметтің де ақпараттық жүйесінің корғалуы тым әлсіз. Ал мүндай кемшін тұстарды комитетке жеткізген адамдарға ақшалай сыйлық беріледі екен.

Сондай-ақ мамандар мессенджерлер арқылы кез келген адамның дербес деректерінің таратаулызы заңмен кудаланатынын айтты.

«Мүндай ақпараттар қылмысқерлер қолына түссе жағдай қынан болуы мүмкін. Тұрғындардың жеке деректерін уатсалтаң таратақ Нұр-Сұлтандағы екі тұрғын үйдің басқарушы компаниюлары жаупактершілікке тартағынан, 2 айлық есептік көрсеткіш көлемінде айыппул төледі», – деді ҚР ЦДИАӘМ Ақпараттық қауіпсіздік комитетінің төрағасы.

**«САЙЛАУҒА
ДАЙЫНДАЛ»:
АУЫЛ ӘКІМІ
БОЛҒЫҢЫЗ
КЕЛЕ МЕ?**

Қазақстанда енді кез келген азамат ауыл әкімі бола алады. Ол тек кемі бір жыл мемлекеттік қызметте немесе екі жыл жеке кәсіпорында жетекшілік жұмыс істей тиіс. «Сайлау туралы» ел заңы осылай дейді.

Был елімізде тамыз бен желтоқсан айының аралығында ауыл әкімдерінің сайлауы отеді. Осы аралықта 836 ауылдың әкімін халық сайлауы керек.

Ұлттық экономика министрлігі «Сайлау туралы» Заң жобасын таныстыруды.

Сайлауға саяси партиялар кандидат ұсына алады немесе кез-келген азамат өзін-өзі ұсынады. Кандидат 25 жастан асқан, сottalmagan, Қазақстан Республикасының азаматы, жоғары білімді болуы шарт.

Өзін-өзі ұсынған азамат кемі бір жыл мемлекеттік қызметте немесе екі жыл жеке кәсіпорында жетекшілік жұмыс істей тиіс. Яғни, ешбір жерде рееси жұмыс істемеген, бірақ ауылдың мәселесін жақын болып атқарғанда атмайтын айдағында. Айтылған талаптарға сай, өзін-өзі ұсынған азамат сайлауга дейн ауыл халықын кемі бір пайызының қолын жинауы керек. Ондай болмаган жағдайда сайлауға қатыса алмайды.

Сонымен бірге үкіметтің қаржы алып отырған қызметкерлер, яғни ауылдың мүғалімдері немесе мектеп директорлары, әскерилер мен полицеілер сайлауга түспейді. Заң жобасына сайкес, ауылдың мектептің немесе мәдениет үйінің директорлары да сайлауга қатысады.

Заң бойынша ауданның әкімі де кандидат ұсына алмайды. Сайлау науқаны қырық қүнге созылады. Оның 8 күні үгіт-насихат жұмыстарына беріліп отыр.

Былғы 836 әкімді сайлау үшін ел бюджетінен 4,8 млрд теңге болінген. Ал аудан мен облыстың әкімдерін халық 2024 жылғы сайлауды. Қазіргі заңнама бойынша облыстың әкімдерін мемлекет басшысы, ал ауданның әкімін облыс әкімі президент әкімшілігінде құттауымен тағайындауды. Енді билік кезеңмен, 2025 жылға дейн барлық дәрежедегі әкімді халықтың өзі сайларап алуына көшірмек.

«ЕЛДЕГІ ЕҢ ҮҚПАЛДЫ АДАМ — ТОҚАЕВ»

GR Consulting Groupтың атқарушы директоры Ербол Еділов өзінің Телеграм каналына жыл сайын Қазақстандағы үқпалды азаматтар тізімін жасап, салады. Бұл рейтингтер жеке аналитикалық зерттеу болғандықтан, реңми құжаттарда қолданылмайды.

100 үқпалды қазақстандықтың рейтингін жасауда жаппай мониторинг қолданылады. Оның ішінде мансаптық өсүі, олардың БАҚ пен халық арасында танымалдығы, саясаттанушылар, журналистер мен блогерлердің пікірлері және басқа да факторлар қарастырылған.

Биыл да рейтинг жасалды. Алғашқы ондықты ер азаматтар бастап тұр.

Олар: Қасым-Жомарт Кемелұлы

Тоқаев, Қәрім Мәсімов, Аскар Мамин, Нұрлан Нығматулин, Абай Бисембаев, Тимур Құлышбаев, Самат Әбіш, Қайрат Сатыбалдыұлы, Бауыржан Байбек, Әсет Исеkeшев.

Рейтингте Дариға Назарбаева 12-орын, Алия Назарбаева 43-орын, Динара Құлышбаева 56-орынға жайғасқан.

Рейтингке алғаш болып Алмасадам Сатқалиев, Жанат Элиманов, Асет Ерғалиев, Серік Шапкенов, Габидулла Абрахимов, Арман Қырықбаев кіріп отыр.

Естерінізде болса, осыған дейін (былтыр) Ербол Еділов Қазақстанда ең үқпалды 50 елдің тізімін жасаған. Онда топ бастаған үштік — экс-президент Нұрсұлтан Назарбаевтың үш қызы болған.

Abai.kz

ӘЙЕЛДЕРІМІЗДІҢ ОРЫСТАНҒАНЫ — ЕЛІМІЗГЕ ЖҰЗ ЕСЕ ҚАУІПТІ!

Қазақтың ерекктеріне қарағанда, әйелдері мен қыз-келіншектерінің орыстанғаны — үлтқа 100 есе қауіпті. Анасы қай тілде сойлесе, бала да сол тілді тез игеріп шығады. Сонсон, орыстанған әйелдеріміз ерекктерімізге қарағанда әлдекайда қоқбет; «Тілің де, басқаң да — өзіне! Өз өмірім, өзім білем!-мен бет бактырмай бетінен алады. Талай көрдім.

Баланың ешқандай да кінәсі жоқ, анасы қай тілде сойлесе, ол да сол тілде сойлеп шығады. «Тілім осы екен»— деп ойлады. Ділі де со-лай қалыптасады. Қазіргі орыстілді балаларымыз берніңдерінің ертең есейгенде де, «Тілім — қазақ тілі»— деп мұлдем мойындамайды, керек кылмайды. Себебі, олар орыс тілімен ойнады, орыс тілімен есті, орыс тілімен наң жеді. Бітті! Тіл — мемлекеттің үлттық қауіпсіздігінің ең басты кепілі. Тілін құрдымға кете берсе, бала-шағаң, катын-

қалашың, соларға тіл жағынан бас-көз болмаған ез ерекктеріміз көбейсе, мемлекеттің үлттық қауіпсіздігі де тубінде нөлге айналады. Сейтіп, езге елге жүтүламыз да кете барамыз. Қазіргі жағдай — Тіл, Тіл және Тіл! Немкүрайлы қарасақ, өз обалымыз өзімізге. Тілдің тағдыры, үлт үшін, Жердің тағдырымен бірдей. Үлтқа Жер қандай керек болса, Тіл де сондай керек. Үлт екі АНА — екі қанаттымыз. Бірі қайырылса, екіншісі сені ешқашанда Қекке көтере алмайды. Ресейдің де тілімізді менсінбей, үстем саясат жүргізіп отырғаны содан. Қырымды аннекциялап өзіне қосып аларда, сол Қырымның 90 пайыздан астам халқы орыс тілін колдап, Путиннің ығына жығыла кеткенин үмітпайықшы! Сол жығылған халықтың 70 пайызынан астамы орыстілді україндар болған.

Бекболат ҚАРЖАН,
«Адырна» үлттық порталы

ӘЙТЕНОВТІҢ «А» СЦЕНАРИЙІ

«Сары аймақ» енген Шымкентте сауық-сайран тыйылмай тұр

«Адам үш қүннен кейін көрге де үйренеді» деген сөз рас екен, байқасынаның, бір кездері Әзірейлдей көрінген коронавируспен де тіл табысып, өмір сұруді үйрене бастаған сияқтымыз. Осыдан бір жыл бұрын Шымкентте ең алғашқы көвид тіркелген кез еске түседі. Науқас Наурыз мерекесінің алдында елордадан оралған екен.

Жайсыз жаңалықты естіген кезде шымкенттіктер елдің шетін жау шауып кеткендегі үрейге берілген еді. Науқас тұратын Тәуелсіздіктің 20 жылдығы атындағы шағынаудан 14 күнге карантинге жабылып, әкімдіктерілер у-шу болған-ды. Өткен аптаңын жұмасында мегаполисте бір тәулікте тіркелген науқастардың саны 100-ге жуықтады. Алайда дерт күшейді деп, қорқып жатқан ешкім жоқ сияқты. Қерінше, бүгінде «сары аймаққа» өткен Шымкентте сауық-сайран тыйылар емес, қайта көбейіп бара жатқан сыйайлы.

Шымкентте эпидемиологиялық жағдайын күрделене бастағанын шаңар басшылары да мойындала отыр. «Қазір «А» сценарий бойынша жұмыс жүргізіліп жатыр. Үлт сценарий бойынша 1380 төсек-орын дайын. «В» және «С» сценарийлері бойынша 5000 төсек-орын дайындалады. Бастапқы медициналық-санитарлық көмек көрсететін 117 мобильді топ жұмыс істеуде. Өткен жылы коронавирусқа қолданылатын дәрілерге деп 180 миллион теңге болінді. 15 мың адамға жеткілікті дәрі бар. Биыл тағы 659 миллион теңге көлеміндегі тұрактандыру қорына қаржы болінбек. Осы жұмыстардың нәтижесінде дәріханалардағы дәрі бағасы 15-30 пайызға төмендеді. 21 компьютерлік томография, 32 рентген аппараты, 615 өкпені жасанды желдету аппаратар бар. 615 реанимациялық орынға өкпені желдету аппараттары жеткілікті. Әздерінізге белгілі, былтыр оттегі газын толтыру станциясын іске қостық. Ол арқылы Шымкентті ғана қамтып қоймай, Түркістан облысына да көмектесе аламыз», — деді қала әкімі Мұрат Әйтінов жергілікті телернаға берген сұхбатында.

Әкімнің айтуынша, карантин кезінде медицина кадрларына деген тапшылық болмауы туи. Қаладағы медициналық колледждердің студенттері де резервке алынған. «Сонғы екі тәулікті шаңарда індеп жүктырған 147 науқас тіркелген. Үлт көрсеткіш күн сайын артып отыр. Сондықтан Шымкент қаласы коронавирустың таралуы бойынша «сары аймаққа» енді. Үлт қауіпті індептің корғанудың бірден-бір жолы — коронавирусқа қарсы вакцина қабылдау. Сондықтан сала ма-мандары халық арасында түсіндіру жұмыстарын қүшетуі керек», — деді әкім.

Денсаулық сактау басқармасының басшысы Б.Позиловтың хабарлауынша, бүгінде Шымкент қаласында жалпы коронавирусқа қарсы екпенін 1-ші компоненті 7400 адамға, ал екінші компоненті 3385 адамға етілген. Вакцинациялау шаралары 26 емдеу мекемесінде жүргізіліп жатыр. Олар демалыс күндері де жұмыс істейді. Жалпы, қалада жыл басынан бері COVID-19 дөртімен

науқастанудың 1440 жағдайы тіркелген. Алдын ала дайындалған 1380 төсек-орынның 1067-сі бос. Жұқпалы және карантиндік ауруханаларда 313 науқас ем қабылдауда. Ауруханадағы төсек-орындар толымдылығы 22 пайызды құрайды.

Алайда эпидемиологиялық ахуалдың күрделенгенін қарапайым жүртшылық елі сезінбеген сияқты. Мегаполисте той-томалак, сауық-сайран токтамай тұр. Қалалық полиция департаментінің қызметкерлері карантин режимін бұзған тойхана, мейрамхана иелерін күн сайын дерлік анықтап жатыр. Мәселен, тәртіп сақшылары қаладағы «Хасан ата» тойханасы әкімшілігінің 70 адамға мерекелік іс-шара үйімдастырғаны анықтады. Осы факті бойынша хабарламаны жергілікті тұрғын Шымкент қалалық полиция департаментінің WhatsApp жөлісіндегі «Жедел әрекет ету» чатына жіберген. Әкімшілік іс-құжаттар жинақталып, Абай ауданы бойынша санитарлық-эпидемиологиялық бақылау басқармасына жолданды.

Тәртіп сақшылары Төрекұлов көшесіндегі «Арбуз» кафеінде етіп жатқан бесіктің да «шырқын бұзды». Музыкалық қатты шуы мен машиналар санының көбейгенін байқаған тұрғындардың бірі «102» номірі арқылы полицейлерге хабар берген екен. Қалалық полиция департаментінің басшысы Ералы Жұмаханбетовтің айтуынша, соңғы уақытта жеке өзіне шығып, той өткізуге рұқсат сұраған азаматтардың қатары көбейген. Олардың ішінде шенеуніктер де бар көрінеді. «Мен олардан «туған туыстарының, жақындарының өмірінің түк құны жоқ па» деп сұрадым. Індettің ушықкан шағында бұлай жасау деген нағыз қастандық кой. Жаназага барып, бір аптадан кейін өзінің жаназасы шығарылған каншама адам туралы естідік», — деді мегаполистің бас полицейі акпарат құралдарына берген сұхбатында.

Ал полицияға хабарланбай, тексерушілердің назарына түспеген той-томалактар қаншама?! Кейінгі кездері Шымкент пен Түркістан облысында тығылып той жасау, куда күту «сөнгө» айналып келеді. Шымкенттіктер тойда көбіне қалада емес, ауылдағы тойханаларда өткізеді. Себебі ауылда өткен той сыртқы көзге байқала бермейді (соңғы жиырма шакты күнде 200-300 адамдық осында 2-3 тойға өзіміз де күнде болған соң айтып отырымыз). Тойға тыйым салынғанына бір жылдан асып кетті. Қатаң карантин кезіндегі жағдай осында. Ертең ахуал оңалып, шектеулер жұмысаралық болса, онтүстікте тойдың тығыны ағытылады дей беріңіз.

Бақытжан Әбдірашұлы

ҚОЖАБАЕВ ӨЗІ БИ, ӨЗІ ҚОЖА МА?

Шымкенттік прокурорлар Президент талабына қашан құлақ асады?

Мемлекеттік органдар мен оңірлердің басшыларының тиісті реформаның жүзеге асырылуы үшін дөрбес жауапкершілік жүктеледі.

Президенттің халыққа жолдауынан

Әшейінде, қалаудын таппасан «тыңнактың астынан кір іздел, түймегейді түйедей етіп, қадалған жерінен қан алмай қоймайтын» кейір прокурорлар қарапайым халықтың басым қөшілік құқықтың мәселесін шешіп жәрдем беруге келгендे, «жаны ауырмасын басы ауырмас» дегендегі ынғай танытып, айтыған заңсыздықтары бойынша прокурорлық шара көрдін орнына, азаматтардың құқықтың сауатсыздығын пайдаланып, қойған мәселелеріне құрғақ, жалаң, шырмауық жауаптар қайтаруға үйреніп алғаны қоғамызызды аландататыны рас.

Өйткені, аудан, қала, облыс аумағында прокурорларға тікелей басшылар жок. Ал, жергілікті атқарушы билік болмаса мәслихат депутаттары да прокурорлардың із ереккеттеріне көп жағдайда араласа бермейді.

Осындай жағдайда прокурорлар өз аумақтарында оларға «әй дейтін әже, қой дейтін қожа жок» деп түсінеді.

Егемендігіміздің 30-жыл ішіндегі прокурорлардың жеткен жетістігі туралы менен сауалнама ретінде сұраса, жеке пікірім ретінде айтады: «прокуратура органдары бүгінде қарапайым халықтың конституциялық құқықтарын қорғаудан шет қалған»— деп айтқан болар едім. Сондықтан да көп замандастарымыз өз құқықтарын тек кана сот органдары мен БАҚ арқылы қорғауға мәжбүр.

Өкінішке орай, бүгінде кейір прокурорлар қарапайым азаматтарды билай қойғанда, БАҚ-тың тікелей қызметіне қатысты сұраптарына да жауап беруді прокурор мырзалар мәртебесіне сай келмейтін шаруа деп есептейтін сиякты.

Кейір мемлекеттік органдар тарапынан журналистердің қасіби қызметіне кедергі келтірген жайттарға, прокурорлық ықпал жасап «ҚР БАҚ туралы заң талаптарын орындағаны үшін шара көрді» деген прокурорларымыздың өздері журналистерге қырын қараса, онда құқықтың мемлекеттіміздің келешегі не болмақ?

Сөзіміз дәледі болу үшін бір ғана мысал.

Жақында республикалық қоғамдық саяси «Ар-Дақ» газетінің редакциясы Шымкент қаласының тұрғыны Г.Борымбетова деген азаматша өзінің қызметтеген заңсыз шығарылуына байланысты, тиісті органдардың шешімімен келіспей, осы мәселеғе қатысты тұындаған сұраптарына прокурорлық араласып, заңды болмаса заңсыз тұстарына баға беруін сұранған болатын.

Алайда, Шымкент қаласының прокуроры Қожабаев Мақсат Аманкулұлы тікелей қызметтіне қатысты жағарыдағы сұраптарға жауап берудін орнына, журналисттік сауалымызды Шымкент қаласы Аль-Фараби аудандық прокуратурасына жолдаған.

Қазақстан Республикасы «Заңды және жеке тұлғалардың етіншітерін қарастыру туралы» заңда сәйкес, қала прокуроры М. Қожабаев мырза азаматтардың қойған сұраптарына өзінің құзыры жетпеген жағдайда ғана, тиісті органдарда

жолдауы керек болатын, ерине өзіне бағынышты прокурорға сілтей салмай.

Ал, аудан прокуроры болса қойылған сұраптарға емес, азаматша Г.Борымбетовага белгілі істік мән жайын қайта баяндаумен шектелген. Өзі күә болған істік мән жайына қанық Г.Борымбетовага қайталаудың қажеті қанша еді?

Аудан прокуроры К. Хандиллаев мырза қалалық әңбек инспекциясы басқармасы қызметкерлерінің жүргізген тексерулеріне заңды, болмаса заңсыз тұстарына прокурорлық баға бергісі

келмеген.

Егер аудан прокурорына қала прокуроры, не болмаса жоғары жақтан (тапсырыс немесе сұраныс) болғанда аудан прокуратурасы қайткенде де заңсыздықтар тауып, «қылмыстық жауапкершілікке тартамыз» деп «на ровном месте» оларға проблеме туғызған болар еді. Олай етпесе прокурор бола мүмкін.

Осы мәселе, тайға таңба басқандай дәлелдеуді қажет етпейтін заңсыздықтарды прокурордың байқамауы мүмкін емес. Ең бастысы қарапайым азаматтың бұзылған құқықтарын орнына келтіруге бағытталған іс шараларды жүзеге асыруға олардың жауапкершіліктерінің жоқтығында болса керек.

Аудан прокурорының редакцияға жолдаған жалпылама құрғақ жауапына орай, қала прокуроры Мақсат Қожабаевқа қайталау ретінде сұраптарымызға қасіби прокурор ретінде қайта жауап беруін сұрана отырып, төмөндегі жайттарды атап көрсеткен болатынбыз:

«Газет редакциясы елімізде реформалдаудың жаңа кезеңінде президент Қасым-Жомар Тоқаевтың қойған талаптары аясында, дөрбес жауапкершілік танытып, өнір басшысы ретінде қойылған сұраптарға нақты, дәйекті жауап беруінде сұранады» - дедінген.

Бір танқаларлығы, президенттің бұл талаптары қашан, қай кезде айтылғанына көз жеткізіп, басшылықта аудын орнына, қала прокуроры М. Қожабаев мырза, өнір басшысына сай келмейтін әрекетке барып, қойылған сұраптарға қайтадан аудан прокурорына жолдаған. Ал, керек болса!

Дүрдай прокурор М. Қожабаевтың мүндай әрекеті оның қасіби деңгейінде қанышалықты екендігін, болмаса БАҚ-қа деген немікрайдылығынан туындағы маекен?

Шымкент қаласының прокуроры Мақсат Қожабаев «өзім би, өзім қожа демей» шешім қабылдағанда, журналистің қарапайым сұрағын қайтадан аудан прокурорына жолдағай, қайткенде де президенттің айтқандарын орындауға кіріскең болар еді...

Прокурор М. Қожабаев мырза президентаң қалыққа Жолдауын басшылықта алмағанын өзінде, мемлекеттік қызметтің Әдеп кодексі талаптары аясында өнір басшысы, оған қоса «Нұр-Отан» партиясының мүшесі ретінде әдептілік танытып, адами тұрғыдан өзінің тікелей қызметтіне қатысты БАҚ тарапынан қойылған сұраптарға жауап бергенде, қарапайым халық та, журналист те прокуратура органдарына алғыстан басқа айтарты болмас еді гой.

Президенттің жолдауында «Мемлекеттік органдардың жұмысы нәтижесін, халықтың ахуалын сауланама жүргізу арқылы бағаланатын болады» деп атап көрсеткенін прокурор мырзалар ескере ме?

Алдағы уақытта прокуратура жұмысы жайлы халық арасында сауланама жүргізіп, оның нәтижесін БАҚ арқылы жариялап отыратын боламыз.

Еркін КЕРІМБАЙҰЛЫ,
Шымкент қаласы

17 МЫҢ ҚАЗАҚСТАНДЫҚТЫ АЛДАҒАН ҚАРЖЫ ПИРАМИДАСЫНА ҚАТЫСТЫ ІС СОТҚА ЖОЛДАНДЫ

Қазақстанға Ресейден, Молдовадан, Әзіrbайжаннан және Түркіядан табылып, экстрадицияланады. Тергеу изолаторларында 33 адам бар, калғандары қолхатпен шектелді, үй камауында отырғандар да бар. Алты құдікті әлі іздеуде.

Қазір процеске қатысушылар материялдармен танысады, содан кейін іс заңдылықты тексеру үшін прокуратурага, содан кейін сотқа жіберіледі.

«Бір схема бойынша жұмыс істеді. Құрылтайшылар мен басшылар бірдей адамдар болды. Менің тәжірибелем бұл бірінші жағдай болды. Бұрын мұндағы жағдайлар республикада сирек тергелетін», — деді ПМ Тергеу департаментінің аса маңызды істер жөніндегі аға тергеушісі Жанболат Әбдірайымов.

ТҮРКІСТАН ОБЛЫСЫНДА ҚЫЛМЫС САНЫ 33,7%-ФА АЗАЙҒАН

Мемлекеттік мекеменің барлығы өз бюджеттерін жариялады.

Түркістан облысы республика колемінде жемқорлық деңгейі томен облыстырудың алғашқы бестігінде, — деп хабарлайды ERUR.KZ.

Өткен жылдың корытындысы бойынша жергілікті атқарушы органдардың қызметкерлерінің қатысты тіркелген сыйбайлас жемқорлық қылмыстарының саны 33,7% — ға азайған. Қазақстан Республикасының 2015-2025 жылдарға ариалған сыйбайлас жемқорлықка қарсы стратегиясын іске асыру және көлемкелі экономикаға қарсы іс-кимділ жөніндегі 2018-2020 жылдарға ариалған өнірлік іш-шаралар жоспарына сәйкес және сыйбайлас жемқорлықта алдын-алу мақсатында жүйелі жұмыстар жүргізіліп келеді. Ондагы іш-шаралар негізінен сыйбайлас жемқорлықтаң көріністерін жоюға және алдын-алу жұмыстарына бағытталған.

Бұл туралы Түркістан облысының әкімі Әмірзак Шекеевтің тегаралығынан откен сыйбайлас жемқорлыққа қарсы іс-кимділ мәселелерінің жөніндегі комиссияның кезекті отырысында мәлімденді. Иш-шаралар Сыйбайлас жемқорлыққа қарсы іс-кимділ Агенттігі Төрағасының кеңесшісі Жазира Жылқышыева, агенттікің Түркістан облысы бойынша департаментінің басшысы Хаким Кошқалиев, республикалық «Парасат жолы» орталығының жетекшісі, жазушы, қоғам қайраткері Сәдікек Түгел, облыс әкімінің орынбасарлары және басқарма басшылары қатысты.

Жында облыстық басқармалар тарапынан сыйбайлас жемқорлыққа қарсы қабылданып жатқан шаралардың байында. Сондай-ақ сыйбайлас жемқорлыққа қарсы әкімділіктерінің көздейтін алан куру мақсатында «Басқармалар үйінен» «Ашық әкімдік» құрылды. Сондай-ақ, халыққа кедергісі қолайлы органды калыптастыру және мемлекеттік қызметтің ашықтығын қамтамасыз ету бағытында Түркістан облысы аумағында 67 мемлекеттік мекеме «Open space», 84 мемлекеттік мекеме фронт кеңсе түлгісінде жұмыс жасауда.

Жоба мемлекеттік қызметтердің қызметтердің түрлілігінде жауап беретін «Еститін мемлекеттік» тұжырымдамасын іске асыру мақсатында, облыс оргалығы Түркістан қаласынан екінші Фронт-офис, «Парасаттылық орталығы» ашылды. Бұдан бөлек, бүгіндегі облыс әкімінің тапсырмасына сәйкес, қала, аудандарда халық саны ең көп 1 (бір) ауылдық округтен «Сервистік әкімдік» ашу мәселеі бойынша тиисті қызметтердің жүргізілігінде.

Сондай-ақ, азаматтардың барлық сыйндарлы саудаарына жедел және тиімді жауап беретін «Еститін мемлекеттік» тұжырымдамасын іске асыру мақсатында, облыс оргалығы Түркістан қаласынан екінші Фронт-офис, «Парасаттылық орталығы» ашылды. Бұдан бөлек, Түркістан облысында мемлекеттік қызметтің ашықтығын, колжетімділігін көздейтін алан куру мақсатында «Басқармалар үйінен» «Ашық әкімдік» құрылды. Сондай-ақ, халыққа кедергісі қолайлы органды калыптастыру және мемлекеттік қызметтің көрсетудің ашықтығын қамтамасыз ету бағытында Түркістан облысы аумағында 67 мемлекеттік мекеме «Open space», 84 мемлекеттік мекеме фронт кеңсе түлгісінде жұмыс жасауда.

Жоба мемлекеттік қызметтердің қызметтердің түрлілігінде жауап беретін «Еститін мемлекеттік» тұжырымдамасын іске асыру мақсатында, облыс оргалығы Түркістан қаласынан екінші Фронт-офис, «Парасаттылық орталығы» ашылды. Бұдан бөлек, бүгіндегі облыс әкімінің тапсырмасынан іске асыру мақсатында, облыс оргалығы Түркістан қаласынан екінші Фронт-офис, «Парасаттылық орталығы» ашылды. Бұдан бөлек, Түркістан облысында мемлекеттік қызметтің ашықтығын, колжетімділігін көздейтін алан куру мақсатында «Басқармалар үйінен» «Ашық әкімдік» құрылды. Сондай-ақ, халыққа кедергісі қолайлы органды калыптастыру және мемлекеттік қызметтің көрсетудің аш

Барша қазақтардың көптен күткен арманы орындалуына шамалы уақыт қалды. Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнография институтының директоры, тарих ғылымдарының докторы, профессор Зиябек Кабулдинов Кенесары ханның бас сүйегін қайтару жөніндегі сараптама комиссиясының кұрамына қосылғанын мәлімдеді, деп хабарлайды [zakon.kz](#).

2022 жылы қазақтың анызға айналған билеушілеринің бірі Кенесары Қасымұлының (1802-1947) туғанына 220 жыл толады. Біраз уақыт бойы

КЕНЕСАРЫНЫҢ БАС СҮЙЕГІ ЕЛГЕ 9 МАМЫРДА ЖЕТКІЗІЛУІ МУМКІН

Ханның бас сүйегі Омбы мұрагатында 3 корда (Батыс Сібірдің Бас баскармасы) сакталды. XX ғасырда оның бас сүйегінің іздері жоғалды. Қазақстан көршілес Ресей аумағына бірқатар экспедициялар жіберілген болатын.

Мен осы іздеу шараларының біріне қатыстым. Ш. Уәлиханов атындағы тарих және этнография институты ханның

сүйектерін табу үшін бірнеше жобаларды жүзеге асырды, — деп жазды профессор Зиябек Кабулдинов. Ол ханның бас сүйегі мен жеке заттарын келесі айда қайтарып алуга болатынын айтты.

Ұлы ханның бас сүйегі мен жеке заттары Қазақстанға оралуына бірнеше апта ғана қалды. Мұмкін бұл 9 мамыр — Женіс күні қарсаңында болуы да мүмкін, дейді Зиябек Кабулдинов.

БАС ПРОКУОРДЫҢ ОРЫНБАСАРЫ ҚАЗАҚША ЕКІ СӨЗДІҢ БАСЫН ҚҰРАЙ АЛМАДЫ

Бас прокурордың орынбасары Болат Дембаев мәжілісте депутаттардың қазақша қойған сұрағына жауап берсе алмағаны бейнеленген видео тарап жатыр.

Видеодан Bolat Dembaevtүң Bіrіkken Араб Әмбілктерінде істі болып, жазасын етеп жатқан қазақстандықтарды елең кайтару мәселесі бойынша сейлем жатқанын аңғаруға болады. Алайда оның кібіртікеп, екі сөздің басын құрай алмай айтқан жауабынан бірнәрсөн ұғы қыын. Бұл туралы [qamshy.kz](#) сайты хабарлады.

Қазақстан конституциясын-

да мемлекеттік тіл – қазақ тілі деп көрсетілген. Мәдениет және спорт министрлігі Тіл саясаты комитетінің дерегінше, Қазақстанда мемлекеттік тілді менгерген тұрғындардың үлесі 90 пайыза жеткен. Алайда қазақ тілінін мәселесі Қазақстан қоғамында елі де өзекті тақырыптардың бірі.

Қазақстанның экс-президенті Н.Назарбаев та, қазіргі президент К. Токаев та қазақ тілінің қолданыс аясын көңілтүр тарағы жиғізғап, «Мемлекеттік тілді білу – Қазақстанның әрбір азаматының міндеті», «Қазақпен қазақ қазақша сойлессін», «Қазақстанның болашағы қазақ тіліндегі» деген секілді сөздерді жиғіттің. Ал мәжіліс депутаты Қазыбек Иса соттар мен құқық қорғау органдарының қызыметкерлерін және барлық мемлекеттік қызыметкерлерді қазақ тілін білуге міндеттеу керек деп санайды. Ол «суға түспей жүзуді үйрену қандай мүмкін болмаса, мемлекеттік тілді міндеттемей оны үйрену де сондай мүмкін емес» деп, жуырда үкімет басшысы Асқар Маминге депутаттық сауал жолдаған.

ҚАЗАҚСТАНДЫҚТАР 19 МЛРД ТЕҢГЕ КӨЛІК САЛЫҒЫН ТӨЛЕДІ

2021 жылғы 1 қантардан бастап 1 сәуірдің қоса алғандағы кезеңде жеке тұлғалардың көлік құралдарына салынатын салықты бойынша бюджетке 19,7 млрд теңге түсті. Ағымдағы жылғы 25 наурыздағы жағдай бойынша осыған дейін 6,6 млрд теңге түссе, алдағы төлемдер туралы [push-habarlam.com](#) жібергендегі кейін 13,1 млрд теңге түскен. Мұндай статистиканы КР ҚМ Мемлекеттік кірістер комитеті жариялады.

Сондай-ақ, МКК-де: «Салық кодексіне енгізілген өзгерістерге сәйкес 2020 жылға көлік құралдарына салынатын салықты жеке тұлғалар 2021 жылғы 1 сәуірден кешіктірмей төлеуі қажет болатын», - деді. 2 сәуірден бастап әрбір кешіктірілген күн үшін өсімпұл есептеледі. Осыған дейін, а.ж. 30 наурызында [Telegram](https://t.me/kgdmfrk) арнасында көлік салығы бойынша сауламна жүргізген. «Сіз 2020 жылға арналған көлік құралдарына салықтың толенуге тиісті алдағы сомасын қалай білдіңіз?», - деген сұраққа сауламнаға қатысушылар келесідей жауап берген: — сауламнаға қатысқандардың 36%-і салық сомасын «e-Salyq Azamat» мобилді қосымшасы арқылы білген; — 30%-і банктің мобилді

косымшасы арқылы; — 5%-і «e-Salyq Azamat» мобилді қосымшасындағы Калькулятордың көмегімен өздері дербес есептеген; — 21% респонденттер Мемлекеттік кірістер комитетінің порталындағы Калькулятордың көмегімен өз бетінше есептеген; — 8%-і Мемлекеттік кірістер баскармасына барып, кенес алуды жөн көрді.

Еске сала кетейік, бұдан бұрын Мемлекеттік кірістер комитеті көлік салығы бойынша алдағы төлемдерді алғаш рет төлеу мерзіміне дейін «e-Salyq Azamat» тегін мобилді қосымшасына жіберетінін мәлімдеген. 2020 жылға жеке тұлғалардың көлік құралдарына салынатын салық НМ Әкімшілік полиция комитетінің мәліметтері негізінде есептелген.

ШЫМКЕНТЕ 40 МЕКТЕП ЖЕКЕ ИНВЕСТОР ЕСЕБІНЕН САЛЫНАДЫ

2025 жылға дейін 85 мектеп ашылады.

Шымкентте 2025 жылға дейін 40 мектеп жеке инвестор есебінен салынаады, деп хабарлайды ERNUR.KZ.

Бүгін қала екімі Мұрат Әйтебов инвестор есебінен салынып жатқан жекеменшік мектептердің құрылышынан танысты. Әкім аралау барысында дендросаябақ жаңында салынып жатқан 450 орындық мектептің және Аргынбеков көшесіндегі 1000 балага шакталған жекеменшік білім ордасын көрді. Онда екім атаптада жекеменшік мектептерге білім баскармасынан бірлесе отырып білікті ұстаздар ұжынын жасақтауды қазірден бастап колға алу қажеттігін айтты. Жұргізіліп жатқан әрбір құрылыштың сапалы атқарылуы адам өмірінің қауіпсіздігімен байланысты екенін айтқан қала басшысы бұл бағыттағы жұмыстарды бақылау қашан да назардан түспеу керектігін ескертті. Сонымен катар, екім білім

саласының инфрақұрылымын шешу мақсатында откен жылы 5 жылдық жоспар жасалынғанын, ол бойынша 2025 жылға дейін Шымкентте 85 мектеп ашылатынын жеткізді. Шаңар басшысының айтуыша, бес жылда салынатын мектептердің 33-і мемлекет есебінен, 12-сі мемлекеттік-жекеменшік әріптестік негізінде болса, 40 мектептің жеке инвесторлар салады екен.

ТҮРКІСТАНДА ОРТА АЗИЯДАҒЫ ЕҢ IPI «КЕРУЕН-САРАЙ» ТУРИСТИК КЕШЕНІ АШЫЛДЫ

Түркістан қаласында Орталық Азиядағы ең ірі «Керуен-сарай» көпфункционалды туристік кешенінің ашылу рәсімі өтті.

Инвестициялық жобаны «Turkistan Tourism City» компаниясы іске асырды, кешен құрылышы 2019 жылы желтоксан айында басталды. Нысан Қожа Ахмет Яссауи кесенесіне қарата-қарсы «Әзірет Сұлтан» мәдени қорығының буферлік аймағында 20,5 га аумақта орналаскан. Мұнда 4 мыңдан астам тұрақты жұмыс орны құрылды. Кешенге Жібек жолы дәуіріндегі саудагерлер мен қолонершілер көшесі, «ұшатын театр», ат шоуын откізуға арналған амфитеатр, Шығыс базары, сауда сөрелері мен бутиктер, коңак үйлер мен мейрамханалар, СПА және фитнес-орталық, кинотеатр, отбасылық ойын-сауық орталығы кіреді. Бұл ретте, барлық құрылымдар су арнасы арқылы байланыстырылған, онда судағы «қайық шеруі» театрлардырылған шоуы откізіледі. «Керуен-сарай» кешенінің Орталық Азияда баламасы жоқ және ол Қожа Ахмет Яссауи кесенесінен кейін өнірге туристер мен инвестицияларды тартатын базасы орталыққа айналуы тиіс.

«Керуен-сарай» кешенінің ашылу салтанатына Премьер-Министр Асқар Мамин, Түркістан облысының әкімі Әмірзак Шөкіев, мәдениет және спорт министрі Ақтоты Райымқұлова, сондай-ақ инвестор компанияның өкілі Куанышбек

Кұдайберген қатысты. А. Мамин Түркістандағы Қазақ музикалық драма театрына барды. Гимараттың 11 мың шаршы метрден асады. Бұл аса жаңа жабдықтармен және театр жұмысына қажетті барлық бөлмелермен жабдықталған заманауи кешен. Көрермендер залының сыйымдылығы 510 адамды құрайды.

Үкімет басшысы облыстық ғылыми-әмбебап кітапханамен танысты. Бұл ақпарат пен шығармашылыққа арналған бірегей хаб. Гимараттың үш қабаты оку залдары, коворкинг-орталықтары, фото-, бейне- және аудиожазба, каллиграфия, қыш өнері студиялары, шеберханалары, оның ішінде 3D-модельдерді жасауға арналған шеберханалары, сондай-ақ киноконцерт залы, кофе-ханалары, кітап кәдесійлары мен колдан жасалған бұйымдар дүкендері қамтылған зоналарға болінген.

Кітапхананың ғылыми-зерттеу орталығында кітап сақтау қоймасы, сирек кездесстін кітаптар мен көне заманғы қолжазбаларды сақтауға арналған бөлім, құжаттарды, кітаптарды цифрландыру және консервациялау цехтары, оның ішінде Орталық Азиядағы тотығуға қарсы жабдықпен жабдықталған бірден-бір цех бар. Жұмыс сапары аясында Премьер-Министр сондай-ақ Түркістан қаласында басқа да инвестициялық жобалардың іске асырылу барысын тексерді.

КАРМЫС БАТЫР

Үнемі айтып жүрмін, біздің
көшілігімізде өткен ғасырларда
жасаған қазақ батырларының барлығы
қалмақ заманының қауарманы болған
деген теріс сенім бар. Бұған қазақ
тариҳын жете оқытпаған кезең кінелі.
Сонымен қатар бұрынғы дәуірлер та-
рихнамасын пайымдаған, терен түсінуге
өресі жетпейтін базір жазбагерлердің
бір заманың тұлғасын екінші заманға
апарып жапсыра беретін жағған
жазбалары айышты. XV ғасырдың
ортасына ауган кездे құрылған
Қазақ Ордасына XIX ғасырдың
аяғына дейін жан-жақтан анталаған
жау бір сәт те тыныштық берген емес.
Ал екі жұз жылға жалғасқан қазақ-
қалмақ шайқасы – Қазақ Ордасының
жатжерліктермен айқасқан дүрбеленге
толы дәүрінің бір нарасығана.

XVI-XVIII ғасырлар аралығында бізге
калмақпен қатар Моголстан хандары да,
Бұқар емірлігі де, Хиуа басқыншылары да,
орыс отаршылдарының қолшоқпарлары
казактар да жау болды. Өзінің төрт жуз
жылға таяу тарихында Қазақ хандығы еш
болмаса 20-30 жыл мамыражай күн кеш-
кен емес. Осы сыртқы басқыншылармен
айқаста откен төрт жұз жылдың ішінде
қазақтан неше мындаған батырлар,
колбасшылар, сардлар шықты. Әлбетте,
осы мындаған қаңармандардың барлығы
тек қазақ-қалмақ соғысындаған аты
шықпаған. Ел аузында батыр деген аты
қалған олардың көпшілігі одан бұрынғы
қызметтерден кейінгі шапқыншылықтардың
бағадурлері.

Осы күндөрі ел мен жер үшін жарғақ құлқартары жастыққа тимей, ғұмыры тас төсөніп, мұз жастаңып откен қаңармандардың ілгергі замандардың шаңына қөміліп, бізге ғасырлар саңылауынан сыйалап, еміс-еміс әңгімелер арқылы жеткен ерліктерін жүртқа паш етуге талпынып жүрген тарихшы-жазбагерлердің еңбектеріне кейбіреулер «бу қазакта неліктен батырлар көбейіп кетті?» деп сенімсіздікпен қарайды. Салыстырмалы түрде мынаны айтайын: төрт жылға созылған Ұлы Отан соғысында кеңестер одағының бірнеше мындаған адамдары батыр атанды. Соған керісінше, төрт жұз жылға жуық ұдайы соғыс көрген казақ халқында неліктен батырлар аз болуы керек?! Осыншама ұланғайыр даланы аузы дуалы билері бастаған, қаңарман батырлары қоштаған ерлікке толы күреспен күн өткізген ел ғана сактап қалады емес де. Сол үшін де халық аузында қалған тұлғалардың шың болмысын, атқарған еңбектерін шынайы түрде қөпшілікке жеткізем деп талаптанған жазбагердің ісіне он көзбен қараға ләзім-ак.

Екі жұз жылға ұласқан қазак-қалмақ жауласуды (1771 жылғы «Шанды жорықты» есептемегенде) – 1756 жылы түпкілікті аяқталды. Ал онтустік өнірінен қалмактар 1747 жылы сүрілген. Одан кейін онтустік қазақтарына қырғыздар жау болды. Элі қүнге дейін толық зерттелінбей келе жаткан қазақ-қырғыз қақтығысы 1740 жылдары Ташкент төңірегінде басталып, 1779 жылғы Абылай ханның тарихта «Жайыл қырғыны» деген атпен қалған атакты жорығына дейін үздіксіз жалғасқан. Бұл қақтығыс одан кейін де көп жылға созылды, тіпті, Қокан хандығы казак-қырғызды қатар жауап алған кезеңдерден соң да жалғасын тапқан. Қырғызбен қатар Тәшкент

билиеушіс

кезеңдерде, яғни қазақ-қырғыз, қазақ-қоқан арпалысы кезінде қазақ арасынан ел қамын ойлад, қол бастап атка қонған, басқынышыңа қарсы күресте ел қаňарманы атанған қашшама би-батырлар шықты. Біздің бүтінгі мақаламыздың бас кейіпкері болғалы отырган Қармыс атамыз да дәл сол замандарда атойлад атка қонған белгілі батырлардың бірі.

Алдымен мынаның айттың бірі.
Тарих қазақ-қалмақ соғысынан кейінгі
кезеңдердің шынайы болмысы мен сол
кезеңдерде шыққан қазақ батырлары
туралы зерттеулер елі күнге дейін жоқтың
қасы. Расын мойындасақ, бұл – тарих-
шылар мен өлкетанушылардың үлкен
кемшілігі. Сондыктан да, кейбір шалағай
тарихшылар мен жазушылар ертерек-
те откен батырлардың барлығын ешбір
дәлел-дәйексіз қазақ-қалмақ соғысының
қаңарманы етіп көрсетіп жүр. Сол ушін
де, біз ел аудындағы қара әнгіме мен көне
естеліктер бойынша батыр деген наыммен
есімізде қалған Қармыс атамыздың қандай
заманның және кімдермен соғысып
қаңарман атанғанын анықтауымыз керек.
Ал оны белуіміз үшін алдымен Қармыс
атаның өмір сүрген кезеңнің тарихына
үнілгеніміз жөн. Әйтпесе, жогарыда
айтқанымыздай, қазақ батырларының
бәрі тек қалмақ соғысының кезінде фана
өмір сүрген деген жаттанды әрі қалыпты
сөнімнен шыға алмай, оны да болымсыз
киялмен арғы ғасырлардың қаңарманы
етіп қоюмыз бек кайыл.

Тағы бір айтарым, мен осы кезең туралы ьюм сол уақытта өмір сүріп, ел үшін атқа конған, от кешіп, алысқа түскен талай батырлар жайында мақала жаздым. Сол макалаладардағы заман көрінісі мен ондағы сойлем тіркестері кейде бір-біріне тым ұқсас келеді. Мәселен, он сегізінші ғасырдың аяғы мен он тоғызының ғасырдың басында өмір сүріп, бір жағы – қыргыз шапқыншыларымен, бір жағы – Кокан басқыншыларымен айқаска түскен – Ақпан, Баба, Оратан, Шымырбай, Бекберді, Қонай сияқты батырлар туралы жазған мақалаларының бәрі бір-бірімен үндес, жазылу стилі де өзара сарында. Өйткені олардың барлығы бір кезеңде ғұмыр кешіп, белгілі бір басқыншылармен шайқасқа түскен. Әрі бір-бірін жақсы білген жорыктарда үзенгіс болған.

олғен, жорыктарда үзенгілес болған...
Біздін тарихта өткен ғасырларда өмір сүрген бабаларымыз жайында нақты жазбалар қалмаған фой. Осыған орай қай атамыздың дәл қай жылдары өмір сүргенін нақтылай алмай жатамыз. Дегенмен олардың жуық түрде болса да, қай заманда ғұмыр кешкенін анықтау үшін біз кәдімгі қара шежіреке мән бергеніміз абыз. Әлбетте, қазақтың рулар шежіресі адамзаттың тарапу-тармақталу қәм есіп-өну жолдарын нақты айшыктаған жазба деп қаруға болмайды. Дегенмен қазіргі алпыс-жетілісті жағалаған әрбір кісі өз руының шежіресінде көрсетілген жеті атасының аттары мен буындық жүйесіне дейін толық сенуші болады.

Және сол шежіреге қарап отырып, қайсы атамыздың қай жылдары өмір сүргенін есептеп шығаруға да мүмкіндігіміз бар.

Қармыс батырдың шыққан тегі – Ұлы жүз ішіндең Дулаттан тарайтын Жанықса жататын Шегір руы. Негізі, Жанысты жеке бір ру дегенмен гөрі оны құрамына бірнеше рулады біріктірген рулад

бірлестігі деп атағанымыз жөн. Өйткен
казакы шежіре бойынша, Жаңыстан
ондаған аталақтар мен бірнеше рулар
бөлініп шығады. Мысалы, Жаңыстың
бірінші әйелінен Жанту, Жантан,
Жарылкамыс, екінші әйелінен Кара,
Капал, үшінші әйелінен Шегір, төртінші
әйелінен Оймаұт. Бөгөлілі, Өдік.
Шілдесінде 1565-жылда Тілек Е

Шегірден – Қедей, Қебек, Тілек, Бекет Есептеген бес бала. Қебек пен Тілектен және Есептеген ұрпақ қалмаған дейді шежіре. Ал Қедейден Шегір руыныңң басым болған күрайтын аталькітар тараиды да, Бекеттеген – Бақтыбай деген жалғызы бала туылады. Бақтыбайдан – Құдайберд Жебеке. Құдайбердіден – Қоңқа.

жаулайды. Аталған оңірлердегі
казактарды өзіне қараткан соң, жергілікті
руларға аямай салық салады. Міне, осы
кезде жер-жердегі қазақтар оған қарсы бас
көтере бастайды.

Ташкенттің соңғы қазақ билеушісі Қожамжар би бастаған қазақтар мен Жұнісқожа арасындағы шешуші соғыс 1798 жылы Шыршық жағасында өтеді. Мындаған қазақ қырылған һәм қазақтар Ташкенттен айырылған осынау соғыска Қармыс та қатысып, ерен ерлік көрсетеді. Бірақ салтағы колдың аздығы, сарбаздардағы қарудың осалдығы үлі мұратқа кедергі болған. Қазақтар осы жолы қанша өлеммендікпен соғысса

да, жеңіліс табады. Сөйтіп, Ташкент маңындағы Дулат руладының көпшілігі Қазығұрт тауының маңына келіп орналасады. Алайда Қармыстың жүртесі бұл манға осы оқиғадан қырық жылдай бұрын Шыршық бойынан келіп орнықкан еді.

Шыныштық обиынан келіп борылған еді.
Бірап бұл жерде де қазақтарға
тыныштық болмайды. Бір кездері Алаш
баласына есесі кеткен ері қатты өштескен
қырғыздар ойда-жоқта тау асып келіп,
камсыз отырган қазақ ауылдарын жиі-жиі
кан каксатып отырады. Өз кезегінде казак
батырлары да кол топтап, қырғыз айылда-
рын шабады. Малдарын барымталайды,
дүние-мұліктегін тонайды.

Ел ішінде Қармұс атамыздың қырғыздармен соғысқаны туралы мынадай бір оқиға жақсы сақталған. Бірде қырғыздың Табын деген батыры жиырма шақты сарбазымен осы күні Қоңқа ұрпақтары отырган Әңгірата ауылына шабуылдан, өздеріне қарсы келген талай жігітті мертіктіріп, бірнеше мал айдал кетеді. Бұл кезде Қармұс Ақпан батырмен бірігіп, Келес жақта жүр екен. Жаңағында сүйт хабарды естіген соң дереу кері кайтып, Табын батырдың соңына түседі. Бұл кезде Табын тау етегіндегі басқа да қазақ ауылдарынан мал-мұліктен бірталаі олжак алыш, осы күнгі Дарбаза асуына жетіп қалған екен. Табын артынан қуып келген Қармыстың бірден танып, қасындағыларға: «Мына Қармұс деген батырсынған қазақ анада бір мәрте қолымнан сыйтылып кетіп еді. Бүгін Құдай айдал, алдымға келді. Сендер ешкайсың қимылдамай тұрындар! Мен қазір алдымен Қармыстың, одан соң серіктерінің бастанын бір-бірлеп шауып, анау Қоқерек сүйнә ағызып жіберейін» дегіті де, қазақтар тобына қарай тіке шауыпты. Шауып келе жатып: «Ей, қазақтар, осы күнге дейін жалғыз-жарым қазақ маған тең келген емес. Жеке-жек ұрыста мен өзімін бес-алты қазакты бірдей тен көрсемін. Батыр болсандар, жабылындар, жан-жағымнан!

Сондаған шайқасқа түскендей боламын. Ал бірлі-жарым казакпен ұрыссам, соғысқа түскендей болмай, айзыым қанбай қалады!» деп айкайлаңты тағы.

Канбай қалады!» деги айқанланты Табы. Оны естіген Қармыс та жаңындағыларда айқайлапты: «Осы жерде қалындар! Табынмен жалғыз өзім жекпе-жекке шығам!» деп. Содан арқаланған екі батыр Дарбаза шатқалы алдындағы тұра Қекірек сұнының бас жағындағы жазықта бетпе-бет келеді де, қатты екпінмен келілген бойда бірден сойылдасуға кіріседі. Батырлар екі-үш мәрте сойылдасқанда, қатты кәтіреңде мен карағаштан жасалған мықты сойылдар тақ-тақ етіп бір-біріне тигенде, sumaңық соқыға шыдай алмай сынып кетеді. Енді екеуі сынған сойылдарын тастай салып, қылыштасуға кіріседі. Откір алдаспандардың жүздері де төрт-бес қылыштасқаннан соң майырылып кетеді. Содан қылыштарын да тастай салып, ат үстінде күресе кетеді. Ұзак күресіпті. Бір кездे Қармыс жауының тұра белінен шап беріп, ерден жұлып алады да, жерге бір-ақ ұрады. Бірақ онайлықпен женилуді білмейтін ыңғыз осы алыста да оны ойламаган Табын Қармыстың білегінен жібермей, оны да өзімен бірге жерге күдатады.

“ДАГДАРЫС ОРТАЛЫҚЫНА КҮЙЕУІМНЕН ҚАШЫП КЕЛДІМ”

Дағдарыс орталықтары еліміздің көптеген аймактарында бар. Бірақ төсек-орын саны жеткіліксіз, сондай-ақ мекемеде тұру уақыты да шектеулі. Тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандарының 40%-дан астамы қайтадан қатығез күйеулеріне қайтып оралады.

Қазақстандағы тұрмыстық зорлық-зомбылық – қоғамдық қасиret. “БҰҰ-әйелдер” корынын деректері бойынша 2019 жылы

елімізде 400-ге жуық әйел тұрмыстық зорлық-зомбылықтан көз жұмған

Дағдарыс орталықтары, “Аналар үйлері” және уақыташа панарайтын орындар тұрмыстық зорлық-зомбылықтың жәбір көрген және қорғансыз құрбандарына көмектеседі. Мемлекет оларды тұруына ақша белде. Бірақ мұның бері тек салдармен күрес. Қолдауды әлдекайда тымдірек ету үшін мундай орындауда қажет және оны жетілдіру керек. Сонымен катар тұрмыстық зорлық-зомбылықтың алдын алу шараларын жүргізу де талап етіледі. Олардың арасында

заннаманы жетілдіру,
құқық корғау органдарындағы сыйбайлар
жемқорлықты жою керек.

Олар көбінесе зорлық көрсетушінің корғайды. Тұрмыстық зорлық-зомбылыққа қарсы күрбандарында көптеген жұмыстар атқарылады, бірақ осы бағыттағы әрбір қадам мемлекеттің құқықтық, ал қоғамды еркениетті етуге көмектеседі.

Мемлекеттік ақшага жасалған жоба

Жақында “Дағдарыс орталықтарының қызыметін жетілдіру, отбасылық-тұрмыстық зорлық-зомбылықтың алдын алу және зорлық көрсетушімен жұмыс істеу бойынша атқарылатын шараларды әзірлеу және іске асыру” атты республикалық жоба жарияланды. Ол Ақпарат және қаржылық даму министрлігінің тапсырысы бойынша “Азаматтық бастамаларды қолдау орталығының” гранттық қаржыландыруымен іске қосылды және 9 айға созылады.

Казіргі кезеңде грант сомасы 15 млн

тенгінде құрады

Жоба бағыттарының бірі – дағдарыс орталықтарының қызыметін жетілдіру.

Жоба сарапшысы және ҚазҰУ оқытушысы Айгул Мұстафинаның айтуынша, жоба аясында тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандарымен жұмыс жәбірленешінің қажеттіліктерін, мұкты тұстары мен ресурстарын бағалау мен зерттеуден басталуы керек. Мұның зертленген хаттамаларға сүйене отырып, мұмкіндігінше тімді етуге болады.

Хаттамаларды жүйеге енгізу

– Эріне, хаттамаларсыз да көмектесуге болады, бірақ белгілі бір жағдайларды есепке алмай қалуымыз мүмкін. Мысалы, егер сіздің ойыннанда белгілі бір шектеу немесе негіз болмаса, тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандарының әртебесінің барлық спектрін бағалау қынан. Хаттамалар келесідей үлгіде құрылған:

олардың бірінші белгілі жәбірленешінің әлеуметтік-құқықтық немесе әлеуметтік-экономикалық мәртебесінің әр аспектін анықтауда мүмкіндік береді.

Хаттаманың екінші белгімінде біз анықтағаның бәрін қорытындылаймыз. Және

әйелдің калпына келуіне барынша көмектесу үшін колданатын стратегияларды нақты анықтаймыз.

Бізде дағдарыс орталықтарында іске асырылатын 8 әлеуметтік қызмет үшін 8 хаттама әзірленді. Басқаша айтқанда, бұл хаттама дағдарыс орталықтарында жұмысты

негұрлым дәйекті және жан-жақты ететін көсімша құрал болып табылады. Және зардан шегуші айтпаған қажеттіліктерді де анықтауда комектеседі, – дейді Мұстафина.

Күш құрылымдарында да агрессорлар көп

“Қазақстанның тен құқықтар мен мүмкіндіктер институты” КК-ның президенті Маргарита Өскембаева атап өткендей, дағдарыс орталықтарының әлеуметтік қызметкерлерінін, психологиярының және басқа да мамандарының біліктілігін арттыру болынша жұмыс жүргізілтін болады.

Жобаның тағы бір бағыты – әскери училищелердің курсанттарымен түсіндіру

Қоғам

жұма, 16 сәуір, 2021 жыл

№15 (897)

7

адам тұрады деп алу, яғни 300 төсек-орын болуы керек.

Қалалар мен ауылдардағы панаула орындары

Алматыда орналаскан біздің “ARASHA” панаула орнына Қазақстанның түкпір-түкпірінен өтініш білдіруде. Жақында бізде Қызылордадан келген бір әйел болды, жергілікті мемлекеттік орталық оны кабылдауымызды өтінді, өйткені туған қаласында күйеуінің күдалауынан корыкты. Нәтижесінде ол Алматыда тұрғып калды – есепші болып жұмысқа орналасты және балаларымен өз бетінше турып жатыр. Жалпы, қөптеген адамдар хабарласып, Алматыға барғылары келетінін, бұл қалада

инфрақұрылымына қол жеткізу – назар аударуға тұрарлық жеке тақырып. Тіркеуде жок және құжаттызы әйелдерді де келеді. Біреуінә құжат алуға комектестік, бір жарым жылға созылды.

Бірде оның баласы ауырып, “жұқпалы аурулар ауруханасына” түсті. Мен тунде сол жерге көмектесуге бардым. Оның балалары туу туралы күзделісі өмір сүріп жаткан, сәйкесінше оның балалары бір де бір мәліметтер базасында жок

Қайырымды адамдар оларды жолдың бойында жүрген жерлерінен бізге әкелді. Бұл ана балаларымен бірге үш апта бойы Алматы облысындағы орман алқабында дала да конып жүрген.

зарлық-зомбылықтан көз жұмған

Дағдарыс орталықтары, “Аналар үйлері” және уақыташа панарайтын орындар тұрмыстық зорлық-зомбылықтың жәбір көрген және қорғансыз құрбандарына көмектеседі. Мемлекет оларды тұруына ақша белде. Бірақ мұның бері тек салдармен күрес. Қолдауды әлдекайда тымдірек ету үшін мундай орындауда қажет және оны жетілдіру керек. Сонымен катар тұрмыстық зорлық-зомбылықтың алдын алу шараларын жүргізу де талап етіледі. Олардың арасында

заннаманы жетілдіру,
құқық корғау органдарындағы сыйбайлар
жемқорлықты жою керек.

Олар көбінесе зорлық көрсетушінің корғайды. Тұрмыстық зорлық-зомбылыққа қарсы күрбандарында көптеген жұмыстар атқарылады, бірақ осы бағыттағы әрбір қадам мемлекеттің құқықтық, ал қоғамды еркениетті етуге көмектеседі.

Мемлекеттік ақшага жасалған жоба

жұмыстарын жүргізу. Өскембаеваның айтуынша, күш құрылымдарының өкілдері көбінесе үйдегі мейірімсіз жәбір көрсетушілерге айналады.

– Біздің “ARASHA” үақытша панаула үйінін тәжірибелесінде отбасындағы жәбір көрсетуші күш құрылымдарының өкілдері болған жағдайлар кездесті.

Олар эмоционалды тұрғыдан икемді емес, мәселен шешүде күш колдануға бейімделген. Жұмысы киын. Үйде келіп, бар ашуын әйел мен балаларынан алады.

Ал тәнертең ғұл береді, кешіріп сұрайды және ары қарай өмір сүре береді. Әйелдер

ондаған жыл бойы бұған шыдайды, өйткені оларды ешкім қорғамайды, – дейді Өскембаева.

Балалар – отбасындағы драманың құрбандары

Сондай-ақ әйелдерді зорлық-зомбылықтан қорғау жөніндегі инспекторларға, ювеналдық полиция инспекторларына тренингер откізіледі. Тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандары полицияға жүгінген кезде оларға көмек көрсету бойынша біліктілігін арттыру үшін.

– Көбінесе біз педофилия жағдайлары орын алған кезде назар аударамыз. Бірақ бала анасымен, тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандарынан бірге уақытша панаула орындарынан келгенде – бұл мұлдем басқа жағдай және басқа көмек көрсетіледі, – дейді кор президенті.

Дағдарыс орталықтарының жетіспешілігі

– Маргарита Әбдікәрімкызы, казір Қазақстанда тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандарына арналған қанша дағдарыс орталықтары мен баспаналар бар?

– Деректер әртүрлі. Біз жоба аясында жүйелендіру және нақты ақпарат беру үшін Еңбек және әлеуметтік қорғау министрлігіне сұраныс жібердік. Олардың калай әрекет ететін, қандай стандарттар бойынша жұмыс істейтінің және жұмыс режимі туралы сұрады – тәуіл бойы, тек күндізгі уақыттаған жағдай үшінде болады.

Ақпарат алғаннан кейін біз дағдарыс орталықтары мен жұмыс істеп тұрған орындарынан өткізу үшін 18 миңден ашылған орындарынан толық

жұмыс істейтінің жағдайын анықтауды жаоспарлап отырымыз.

2019 жылы Human Rights Watch халықаралық үйімі Қазақстандағы зорлық-зомбылық мәселелерінің бойынша зерттеу жүргізілді. Олардың есебінде дағдарыс орталықтарының төсек-орындарының санын анықтауда әдістемесі сипатталған.

10 миң тұрғынға бір төсек-орын болуы тиіс. 18 миңден ашылған орындарынан толық жағдай үшінде болады.

Әр аймакта шамамен 100 төсек-орын болуы керек. Мысалы, Алматыда 67 төсек-орын бар. Кем дегендеге 2 миллион халықтар болады.

Балалардың мәселелерінің жағдайын екенін ескере

отырып, мегаполисте 3 миллиона жақын

адам тұрады деп алу, яғни 300 төсек-орын болуы керек.

Қалалар мен ауылдардағы панаула орындары

Алматыда орналаскан біздің “ARASHA” панаула орнына Қазақстанның түкпір-түкпірінен өтініш білдіруде. Жақында бізде Қызылордадан келген бір әйел болды, жергілікті мемлекеттік орталық оны кабылдауымызды өтінді, өйткені туған қаласында күйеуінің күдалауынан корыкты. Нәтижесінде ол Алматыда тұрғып калды – есепші болып жұмысқа орналасты және балаларымен өз бетінше турып жатыр.

Жаңынан олардың жағдайынан корыкты.

Нәтижесінде ол Алматыда тұрғып калды – есепші болып жұмысқа орналасты және балаларымен өз бетінше турып жатыр.

Жаңынан олардың жағдайынан корыкты.

Нәтижесінде ол Алматыда тұрғып калды – есепші болып жұмысқа орналасты және балаларымен өз бетінше турып жатыр.

Жаңынан олардың жағдайынан корыкты.

Нәтижесінде ол Алматыда тұрғып калды – есепші болып жұмысқа орналасты және балаларымен өз бетінше турып жатыр.

Жаңынан олардың жағдайынан корыкты.

